

Coll. 638

**C.G.E. Mannerheimin
Aasian-ratsastuksen aineistoa 1906-08**

**1. Muistiinpanoja retkeltä sekä
muuta siihen liittyvää aineistoa**

2. Fragmenttikokoelma

Suomalais-Ugrilaisen Seuran talletus

Luettelon laatinut
Harry Halén

Uudistettu laitos
HELSINKI 2010

SISÄLLYS

RATSASTUS HALKI AASIAN 1906-08	3
• Sotilastiedustelija ja tutkimusmatkailija	4
• Retken tulokset	6
ARKISTOYKSIKÖT	8
• Matkapäiväkirjat ja niiden liiteaineisto	8
• Mannerheimin maakuntaviisumit / passiasiakirjat	11
• Käsikirjoituslöytöihin liittyvää aineistoa	12
• Uudemmat turkinkieliset käsikirjoitukset	12
• Mongolinkieliset kirjat	13
• Kiinalaiset sananlaskut	13
• Kiinalaiset piirroksat jumaluuksista	14
• Kiinalaiset dokumentit	14
• Japanilaiset painatteet	15
• Kivikirjoituskopiot	15
• Varia	20
• Kartat	21
C.G.E. MANNERHEIMIN FRAGMENTTIKOKOELMA	25
1. Mongoli	26
2. Sanskrit ja Khotanin saka	26
3. Sogdi ja keskipersia	27
4. Muinaisturkki (uiguuri)	27
5. Vääreennökset	28
6. Kiina	29
• Hakemisto kiinankielisiin buddhalaisiin teksteihin	42

RATSASTUS HALKI AASIAN 1906-08

Palattuaan tappioon päättyneestä Venäjän-Japanin sodasta, johon oli osallistunut vapaaehtoisena Mantšurian rintamalla, Mannerheim aikoi viettää lomaa kotimaassa. Yllättäen tuli kuitenkin Pietarista kutsu saapua kuulemaan Venäjän yleisesikunnan suunnitelmaa. Keisari halusi kuulemma tuoreen ja tarkan selonteon Kiinan sotilaallisen uudistusohjelman toteutumisesta, varsinkin kun maan vanhanaikaisten ja lähes toimintakyvyttömiä sotavoimien uudistajina ja kouluttajina kuului olevan japanilaisia upseereita. Venäjän kansainvälispoliittinen asema oli sodan jälkeen perin heikko ja siksi sen oli mahdollisia uusia sotatoimia varten syytä perehtyä itäisessä naapurissa vallitsevaan tilanteeseen. Kun myös japanilaiset ja brittiläiset agentit omia tarkoituksiaan varten jatkuvasti operoivat Itä-Turkestanin valtaisalla, lähes tyhjällä ja strategisesti tärkeällä alueella, piti samalla ottaa selko niiden liikkeistä ja suunnitelmista.

Maaliskuun alussa 1906 oli näet Venäjän ulkoministeri kreivi Lamsdorff saanut yleisesikunnan päälliköltä salaisen ja kiireellisen tiedonannon. Se koski ranskalaisen tutkijan Paul Pelliot'n kaksivuotiseksi suunnittelemaa retkikuntaa Itä-Turkestantiin. Se tarvitsi lupia ja apua voidakseen matkata Venäjän Keski-Aasian eli Länsi-Turkestanin halki. Tämä retkikuntahanke kiinnitti yleisesikunnan huomiota hyvästä syystä, sillä pidettiin erityisen tärkeänä saada tuoreita tietoja koskien Kiinan hallituksen toimenpiteitä yleensäkin ja erityisesti Venäjään rajoittuvilla alueilla. Tiedettiin, että oli meneillään armeijaorganisaation uudistus japanilaisen mallin mukaan ja ajateltiin, että Ranskan hallituksen suostumuksella voitaisiin hyödyntää retkikuntaa tähän tarkoitukseen liittämällä siihen venäläinen upseeri yksityishenkilön hahmossa, jolla olisi oma ohjelmansa. Ulkoministeriö hyväksyi ajatuksen periaatteessa, ja niinpä alettiin etsiä sopivaa ehdokasta sotilastiedustelua varten Kiinassa. Sotilasjohto muisti silloin Mannerheimin, joka jo edellisvuonna oli kääntynyt yleisesikunnan puoleen ehdottamalla organisoivansa ja johtavansa oman, Mongolian eteläosiin suuntaavan retkikunnan. Tällä perusteella yleisesikunnan päällikkö tiedusteli 52. Nežinin rakuunarykmentin everstiltä vapaaherra Mannerheimilta, olisiko tämä halukas matkustamaan Kiinaan tietyn ehdoin kyseisen Pelliot'n retkikunnan jäsenenä. Vastaus tarjoukseen oli myöntävä. Katsottiin, että Mannerheim täydellisesti vastasi vaatimuksia, kun hän jo oli tutustunut Kiinan oloihin sodan aikana Mantšuriassa, oli Pelliot'n tiedossa ja hallitsi useita vieraita kieliä.

Venäläiset diplomaatit alkoivat neuvotella Pelliot'n kanssa, joka täysin hyväksyi ajatuksen venäläisestä jäsenestä retkikuntaansa. Hän jopa tarjosi omia palveluksiaan Venäjän sotilasjohdon tiedonantajana. Tarvittiin vielä Ranskan ulkoministeriön hyväksyntä. Jo 20.3.1906 saattoi Venäjän Pariisissa oleva lähettiläs ilmoittaa, että valmiutta sellaiseen löytyi, mutta että Mannerheimin tulisi itse anoa sitä ja esiintyä etnografisena tutkijana. Ei ollut toivottavaa, että hänen yhteytensä Venäjän yleisesikuntaan tulisi mitenkään ilmi. Pelliot ja Mannerheim aloittivat keskinäisen kirjeenvaihdon huhtikuussa 1906. Esillä oli myös ajatus taiteilija Louis Sparren ottamisesta mukaan piirtäjäksi, mutta lopulta tämä luopui.

Pelliot vaati sitten venäläistä sotilassaattuetta. Siihen myönnyttiin, mutta vain sillä nimenomaisella ehdolla, että hän saisi komentaa kasakoita yksinomaan retkikunnan venäläisen upseerijäsenen kautta. Pelliot sai myös hankittua finanssiministeriöltä tullivapaan läpikulun

retkikunnan varusteille sekä vapaaliput junaan ja maksuttoman rahdin Venäjän maaperällä (Kuurinmaan Liepajasta Länsi-Turkestanin Andižaniin) kaikille jäsenille. Sen hyväksyi niin kulkulaitosministeriö kuin itse keisarikin, jolta asiaa oli tiedusteltava. Venäläinen osapuoli antoi suostumuksensa ennen Ranskan hallitusta. Pelliot oli lisäksi saanut Venäjän sotaministeriöltä luvan ostaa kivääreitä ja panoksia Taškentin intendentuurivarastosta. Kaikki vaatimuksensa hän esitti Pietarissa olevan Ranskan lähettilään kautta. Omin päin hän yritti saada 10 000 frangin avustuksen retkikunnan paremmaksi varustamiseksi ja voidakseen paremmin toteuttaa yhteistyön sen venäläisen jäsenen kanssa. Vastineeksi hän lupasi matkan jälkeen esittää havaintonsa ja retkikunnan työn tulokset, jotka voisivat kiinnostaa venäläisiä. Kyseinen summa pitäisi maksaa hänelle henkilökohtaisesti ja luottamuksellisesti. Sotilasjohdon sisäiseksi asiaksi jäänyt kysymys hyväksyttiin ja anottu summa jopa kaksinkertaistettiin. Mannerheim saisi puolestaan 15 000 frangia vuosittain (kahdelta vuodelta 30 000 frangia = 11 250 ruplaa).

Venäjän viranomaiset tekivät kaikkensa varustaakseen Mannerheimin kiinaa ja mahdollisesti myös mongolia taitavalla tulkilla, mutta vailla sanottavaa menestystä. Venäjän lähetystö Pekingissä sekä konsulaatit Itä-Turkestanissa saivat käskyn kaikin tavoin auttaa Mannerheimia matkan aikana. Kesäkuussa 1906 saatiin keisari Nikolain hyväksyntä hänen matkalleen. (vrt. Aleksandr Smirnov, "Археология и военная разведка." *Достояние поколений* 1/2006, 75-79)

Sotilastiedustelija ja tutkimusmatkailija. Tämä tehtävään kaikin puolin sopiva mies sai nyt toimeksiannon ratsastaa Kashgarista pitkin Silkkitietä sekä Tian Shanin laaksoja Kiinan pohjoisosan halki Pekingiin. Sellaiseen oli perinteitäkin, sillä venäläiset upseerit olivat laatineet monenlaisia Kiinaa koskevia sotilastiedusteluraportteja jo ainakin 1880-luvulta alkaen. Päämääränä oli tällä kertaa kerätä tietoja ja sotilastilastollista aineistoa Kiinan läntisistä ja pohjoisista rajamaakunnista, selvittää missä määrin uudistuksia näkyi eri paikoissa, tutustua maanpuolustuksen valmisteluun ja sotavoimien uudistamiseen ja koulutukseen, tutkia kiinalaisen asutuksen leviämistä uusille alueille sekä paikallishallinnon reformeja ja taistelua oopiuminkäyttöä vastaan, selvittää väestön mielialoja suhteessa maan politiikkaan ja erityisesti eri vähemmistöryhmien pyrkimyksiä itsehallintoon sekä maanpaossa Kiinassa olevan 13. dalai-laman roolia siinä. Piti myös luodata kansan mielipiteitä Venäjästä ja Japanista sekä havainnoida japanilaista vaikutusta Kiinan hallituksen toimiin. Ratsuväen ja eri aselajien joukko-osastojen mahdollista siirtämistä varten oli tutkittava tietä Venäjältä Kašgariin ja marssireittejä sieltä Lanchown ja Pekingin suuntaan. Sotilaallisesti tärkeät reitit ja mahdolliset tukikohdat piti kartoittaa ja kuvailla sekä laatia tarkkoja tilastoja varusväen määrästä, koostumuksesta, aseistuksesta, kuntoisuudesta, koulutuksesta, muonituksesta jne.

Tällaisten Kiinan turvallisuudelle vaarallisten tietojen keruun salaamiseksi olikin luontevinta esiintyä tutkimusmatkailijana, sillä sellaisia oli Kiinan Turkestanissa siihen aikaan paljon liikkeellä. Mannerheim oli saanut Suomalais-Ugrilaiselta Seuralta ja Antellin valtuuskunnalta monenlaisia kansa- ja muinaistieteellisiä keruutehtäviä, joihin englantilaisten käsikirjojen avulla pyrki nopeasti perehtymään.

Mannerheim lähti 6.7.1906 junalla Pietarista Nižni-Novgorodiin, jatkoi sieltä jokihöyryllä Volgaa alas Astrakaniin, laivalla Kaspian yli Bakuun ja sieltä toisella laivalla itään Krasnovodskiin. Sitten juna vei Ašhabadin ja Buharan kautta Keski-Aasian tarunhohteiseen Samarkandiin. Siellä hänen apureikseen annettiin muutamia Uralin (Jaikin) kasakoita. Varusteita ja hevosia hankittiin Andižanista, Ošista ja Üzgenistä. Kiinan raja ylitettiin Irkeštamissa 24.8., kun ensin oli tehty tuttavuutta Alain laakson ylväiden kirgiisien kanssa.

Matkan alkupäässä Kašgarissa ja Yarkendissa Mannerheim oleili paljon avuliaitten ruotsalaisten lähetysaarnajien parissa, jolloin paikallinen väestö ja kiinalaiset viranomaiset huomasivat hänen puhuvan heidän kieltään ja tunnustavan samaa luterilaista uskoa eli olevan

joka suhteessa jotain muuta kuin venäläiset. Hän sai kuitenkin kuulla, että häntä oli huhujen perusteella jo Kašgarissa epäilty venäläiseksi yleisesikuntaupseeriksi.

Kun yhteistyö Pelliot'n kanssa oli katkennut jo Kašgarissa ranskalaisen ynseyteen ja pikkumaiseen määrättyynhaluun, Mannerheim muodosti oman itsenäisen retkikunnan, joka suuntasi omille teilleen. Yhteys Pelliot'hon säilyi kuitenkin kirjeenvaihdon merkeissä, jossa kumpikin muodollisen asiallisesti tiedotteli reitistään, löydöistään ja havaitsemistaan muiden retkikuntien liikkeistä.

Tiedustelutoiminta alkoi koeretkellä pitkin Silkkkitien eteläistä haaraa Khotanin kaupunkiin, jonka vaiheilla huhujen mukaan oli nähty japanilaisia vakoojia. Sellaisia ei löytynyt, mutta muinais- ja kansatieteellisiä esineitä sekä vanhoja käsikirjoituksia Mannerheim onnistui jo hankkimaan. Hän tutustui ns. sarteihin eli maata viljeleviin ja kauppaa käyviin uiguureihin, özbekkeihin ja tadžikkeihin. Erityisen kiintoisia olivat alkuperältään hämärä abdallien kerjäläiskansa sekä eteläisen rajavuoriston iranilaisiin pikkukansoihin kuuluvat šikhšut ja pakhput. Antropometrisiä mittauksia ja valokuvia oli otettava niiden fyysisen tyypin määrittämiseksi.

Vietettyään joulun Yarkendissa ruotsalaisen lähetyslääkärin Gustav Raquetten luona Mannerheim valmistautui aloittamaan varsinaisen työnsä Silkkkitien pohjoisen haaran suunnassa. Hän lähti Kašgarista matkaan 25.1.1907 kulkien Taklamakanin valtaisan autiomaan reunaa pitkin kohti koillista. Maralbašin, Kelpinin ja Utš-Turfanin jälkeen hän saapui Aksun varuskuntakaupunkiin. Siellä oli tilaisuus haastatella sekä sotilas- että siviilimandariineja. Sotilaspäälylystyö ja paikallishallinnon virkamiehet antoivat kaikkialla yllättävän auliisti tietoja, mutta kiinalaisen tulkin kelvottomuus vaikeutti haastatteluja. Mannerheim rupesikin heti kokoamaan muistikirjaansa itseään varten monipuolista ruotsalais-kiinalaista keskustelupöytäkirjaa. Hän teki myös edestakaisen retken etelään Yarkendvirran äärelle. Autiomaassa kova pohjatuuli viskoi tomua ja hiekkaa päiväkausia haitaten kartan laatimista.

Matka jatkui sitten kohti pohjoista yli korkeitten vuorisolien Venäjän rajan tuntumaan. Jäähän hakattuja askelmia pitkin oli hevosin ja raskain kantamuksin nouseva Muzartin humisevaan solaan. Reitin kulku siitä eteenpäin osin tiettömässä kiveliossa on epäselvä Kalmukkhüreen lamalaisluostariin saakka. Myös muonitus oli usein huonolla tolalla elintarvikepuulan sekä vaihtuvien ja harvoin pätevien kokkien takia.

Kuldžassa (nyk. Gulja/Yining) Mannerheim sai kokeilla kaivauksia Venäjän konsulaatin arkeologiaa harrastavan sihteerin Djakovin kanssa. Tärkeämpää oli kuitenkin tunnustella seudun poliittista ilmapiiriä venäläismielisen ja kiinalaismielisen väestön voimasuhteitten selvittämiseksi. Toukokuun alkupuolella Mannerheim kääntyi takaisin ratsastaen Kalmukkhüreen kautta Tekesvirran vartta itään kohti Julduzin laaksoa. Luostarissa hän jakeli meno-matkalla ottamia valokuvia. Hänen uusi kulkulupansa, Sinkiangin maakunnan viisumi, aiheutti nyt hankaluuksia, sillä hänen nimensä oli siihen merkitty kahdella eri tavalla: Ma-nei-erh-hei-mu ja Ma Tahan. Tällainen äkillinen kaksinimisyys herätti epäluuloja ja huhun kahdesta eri passista, varsinkin kun vieraan oli huomattu valokuvailevan siltoja, kartoittavan teitä, mittailevan korkeuksia ja usein pysähtelevän strategisesti tärkeillä paikoilla.

Kalmukkien torguuttiheimon parissa oli tilaisuus osallistua päällikkö Nasumbatin leirielämään ja reippaisiin metsästysretkiin. Tämä määräsi myös satureitaan alistumaan matkalaisen haluamiin antropometrisiin mittauksiin. Julduzin laajassa laaksossa Mannerheim oli paikallisen torguuttiruhtinaan Bajar-wangin perhekunnan vieraana. Kokeneen eränkävijän seurassa hän retkeili metsällä viikon ja tutustui samalla kulkureitteihin, luonnonoloihin ja väestöön. Samaan aikaan sattui tuhoisin lumimyrsky vuosiin.

Keskikesällä retkikunta palasi vuoriston pakkasista ja pyryistä takaisin Silkkkitielle. Karašahrin keitaassa Mannerheim tutki muinaisia kaupunginraunioita. Toksunin kautta päästiin maakunnan hallintokeskukseen Urumtšiin, jossa viivytettiin kuukausi tutustumassa oloihin ja suuren varuskunnan sotilaskoulutukseen.

Syyskuun lopulla päästiin T'ien Shanilta alas Turfanin painanteen keidaskaupunkeihin, Silkkitien arkeologiseen ulkomuseoon. Mannerheim tutustui tuhatvuotisiin seinämaalauksiin ja hankki vanhoja käsikirjoitusriekaleita sekä muinaisesineitä. Erilaisten retkikuntien jättämät lohduttomat jäljet masensivat. Seuraavassa etapissa Barkölin järvellä kaukana idässä saatiin nähdä dunganikapinan aiheuttamia tuhoja.

T'ien Shanin kuudennen ylityksen jälkeen matka vei syksyn viimassa Hamin kautta Gobin autiota reunamaa pitkin Kansun maakuntaan, tuhat kilometriä pitkälle osuudelle, joka tunnetaan nimellä Kansun tai Hohsin käytävä (so. Huang-ho-virran länsipuoli). Pistoretki lounaaseen tehtiin marraskuussa 1907 Tunhuangin keidaskaupunkiin, jonka lähettyviltä brittejä palveleva Mark Aurel Stein oli kesällä tehnyt sensaatiomaisen valtavan käsikirjoituslöydön Mokaon luolaluostarista.

Kansatieteelliseen ohjelmaan kuului sitten käynti Kansun vähäntunnettujen ns. keltaisten uiguurien luona. Nämä jakaantuvat erikielisiin ryhmiin, joista Mannerheimin tieteellinen kuvaus kattaa turkinkieliset (*saryg jugur*) sekä mongolin kielen omaksuneet (*šira jugur*). Lanchown katolisten lähetyssaarnaajien avulla hän sai useita kiinalaisen kansanuskon tunteuksen kannalta arvokkaita kokoelmia haltuunsa. Islaminuskoisten kiinalaisten eli dungaaniin alueen jälkeen Mannerheim poikkesi etelään Labrangin suureen tiibettiläisluostariin, jossa joutui vihamielisten pyhiinvaeltajien kanssa kahnauksiin. Shensin ja Honanin maakuntien rajalla tutustuttiin Hua Shanin taolaisvuoren temppeleihin ja Honanissa Lungmenin kuuluisiin buddhalaisluoliin.

Toukokuun lopulla 1908 kuultiin ensi kertaa veturin vihellys. Juna vei K'aifengiin, jossa myytiin enimmäkseen hevoset ja kiväärit. Samalla Mannerheim tutustui kaupungin vanhaan kiinanjuutalaiseen vähemmistöön. Juhannuksena hän sai harvinaislaatuisten tilaisuuden tavata silloin Wut'ai Shanin pyhiinvaellusvuorilla oleskelevan 13. dalai-laman. Kierros Kiinan muurin takaisessa Sisä-Mongoliassa toi matkalaisen lopulta Kalganin kautta Pekingiin, missä hän Venäjän lähetystössä järjesteli muistiinpanojaan kuukauden ajan valmistellen sotilasstrategisten tulostensa esittämistä keisarille erityisen raportin muodossa.

Retken tulokset. Mannerheim laati yleisesikunnalle venäjänkielisen, runsailla tilastotiedoilla varustetun strategisen suunnitelman, joka vuonna 1909 julkaistiin yksinomaan virkakäyttöön. Se tähtäsi Sinkiangin ja Kansun maakuntien valtaamiseen sekä Kiinan katkaisemiseen keskeltä kahtia. Huoltovaikeuksien takia hän ei kuitenkaan suositellut sellaiseen ryhtymistä, sillä ratkaiseva isku Kiinan armeijalle voitaisiin hänen mielestään antaa nopeammin ja vähäisemmin uhrauksin Mantšuriassa. Itä-Turkestanin herruus olisi sinänsä valttikortti rauhanneuvotteluissa. Liitteenä oli karttoja kuljetuista reiteistä, joenuomista, raja-alueista, Kansun maakunnan kulkuyhteyksistä, Kiinan rautatiesuunnitelmista, sotavoimien sijoittelusta sekä Keltaisenjoen mutkassa asuvien mongoliheimojen asuma-alueista, lisäksi 17 kaupungin asemakaavat ja paljon muuta. Osin hyvinkin vaikeissa oloissa taittamastaan noin 14 000 kilometrin taipaleesta Mannerheim oli tallentanut vähiten tunnettuja reittejä piirtämilleen kartoille yhteensä 3 500 virstaa. Hänen kokoamansa tiedot olisivat varmasti olleet venäläisille arvokkaita, jos Kiinaa vastaan olisi syttynyt sota heti matkan jälkeisinä vuosina. Lähestyvä maailmansota käänsi kuitenkin pian Venäjän päähuomion länsirintaman suuntaan. Uudessa tilanteessa tämän vaivalloisen sotilastiedustelun tuloksia ei enää tarvittu. Joka tapauksessa Kiina oli keräämässä voimia uuteen nousuun: armeijan tila, rautateiden rakentaminen ja koululaitos todistivat siitä.

Retken yleiset vaiheet Mannerheim on yksityiskohtaisesti kuvaillut laajassa matkapäiväkirjassaan. Se on ilmestynyt täysimittaisena tai lyhennettynä laitoksena monilla kielillä, mutta valitettavasti ensimmäinen puhtaaksikirjoitettu versio, johon ne kaikki perustuvat, oli niin virheellinen, etteivät mitkään julkaistut laitokset tee alkuperäiselle käsikirjoitukselle oikeutta. Vuonna 1940 ilmestyneen englanninkielisen loistolaitoksen toinen osa sisältää kuvauksia ja

tutkielmia retken tieteellisistä kokoelmista. Mannerheimin kokoelmassa Kansallismuseossa on lähes 1 200 esinettä sartiin, kirgiisien, kalmukkien, keltaisten uiguurien, tiibetiläisten ja kiinalaisten parista. Arkeologisia löytöjä on Khotanin ja Turfanin seutujen vanhoista buddhalaisista rauniokaupungeista. Valokuvia kertyi n. 1200 valaisemaan niiden kansojen elämää, joiden parista hän hankki esineistöä. Osan kokoelmistaan hän piti itsellään tai myi muille. Mannerheimin vuonna 1911 julkaistut urauurtavat muistiinpanot keltaisista uiguureista tarjosivat tieteelle käyttökelpoista sanastoainesta. Antropometristä mittausta ja antropologista valokuvausta hän suoritti kahdeksan eri kansan parissa.

Tieteellisesti arvokkain Mannerheimin Itä-Turkestanista tuoma aineisto on sen arkeologinen, erityisesti vanhojen käsikirjoitusjäänteiden kokoelma, jota Suomalais-Ugrilaisen Seuran talletuksena säilytetään Helsingin yliopiston kirjastossa. Sellaiset, pääasiassa T'ang-kauden (618–907 jKr.) dokumentit olivat kansainvälisen saalistuksen kohteena. Hänen onnistui Khotanin ja Turfanin asukkailta ostaa sadoittain raunioista löytyneitä kiinankielisiä buddhalisten tekstien katkelmia sekä muita, jotka on kirjoitettu sanskritiksi, Khotanin saka-murteella, uiguuriksi, sogdiksi tai keskipersiaksi. Hän hankki myös puulaatoilla painettuja ja käsin kirjoitettuja kirjoja eri kielillä sekä taputus- ja kynäkopioita kivikirjoituksista. Nämä kokoelmat täydentävät samoihin aikoihin liikkuneitten arkeologisten retkikuntien tuloksia, joita säilytetään Lontoossa, Pariisissa, Berliinissä, Pietarissa, Delhissä, Kiotossa ja Seoulissa.

Luonteensa mukaan Mannerheim pyrki aina tunnollisesti suorittamaan kaikki hänelle uskotut tehtävät. Tutkimusmatkailuun hänellä oli tiettyjä valmiuksia jo entuudestaan, mutta yllättävän hyvin hän kykeni omaksumaan myös tiedemiehen roolin. Hänen kokoelmiensa ja muistiinpanojensa arvo lisääntyy jatkuvasti niitä koskevan tutkimuksen edistyessä. Peitesuunnitelma teki hänestä merkittävän tutkimusmatkailijan, joka sattumalta osui keskelle käynnissä olevaa kansainvälistä Turkestanin-ryntäystä. Ihmeteltävän taitavasti hän matkalla osasi sopeutua kaikenlaisiin tilanteisiin ja ihmisiin. Hänet kutsuttiin Lanchown varakuninkaan ja monien muitten käskynhaltijoiden juhlapöytään, mutta joutui yöpymään myös spitaa-lisen huoneessa. Hänen ylistyksekseen kiinalaiset ystävät laativat jopa kalligrafisia runotauluja, jollaisia perin harvoin omistettiin ulkomaalaisille. Mannerheimin asema yhtenä Sisä-Aasian tutkimuksen merkkimiehistä on kiistaton.

Suuren Aasian-ratsastuksensa päiväkirjat ja muut muistiinpanot sekä tieteelliset käsikirjoituskokoelmansa 70-vuotias Mannerheim lahjoitti vuonna 1937 Suomalais-Ugrilaiselle Seuralle, joka puolestaan talletti ne v. 2001 Helsingin yliopiston kirjastoon.

ARKISTOYKSIKÖT

MATKAPÄIVÄKIRJAT JA NIIDEN LIITEAINEISTO

- M1 *Dagbok förd under min resa i Central Asien o. Kina 1906-07-08*, I-VII. [SUS 2.49.1.1]
Julk. Gustaf Mannerheim, *Dagbok förd under min resa i Centralasien och Kina 1906-07-08*, I-III. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, 736). Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors / Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2010, 1096 s.
- M2 *Meteorologiska iakttagelser i Central Asien o. Kina 1906-7-8*. Muistikirja + 2 pientä irtokuorta ja 4 irtopaperia. [SUS 2.49.1.2]
Julk. (revised by) Runar Meinander, Meteorological notes made by C. G. Mannerheim during his travels in Central Asia in 1906-08, in: C. G. Mannerheim, *Across Asia from West to East in 1906-08* II (Hki 1940).
- M3 *Marcherouter o. diverse tillägg till »Dagbok förd under min resa i Central Asien o. Kina 1906-7»* (muistikirja N° 0.) [SUS 2.49.1.3]
- M4 Mannerheimin piirtämiä kapeita reittiprofiileja korkeusmerkinnöin 6 kpl. [SUS 2.49.1.18:3 "korkeusmittauksia"]
- M5 ~~Kinesiska~~Engelska översättningen af M-heims dagbok. (vain sivut 293-824). Englanniksi kääntänyt Edward W. Birse. [SUS 2.49.1.7].
Julk. C. G. Mannerheim, *Across Asia from West to East in 1906-1908*, I. Hki 1940, 741 s.; *Across Asia from West to East in 1906-08*. (Kansatieteellisiä julkaisuja • XVIII • Travaux ethnographiques). New revised edition, translated by Edward Birse, revised by Harry Halén. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura • Société Finno-Ougrienne & Otava Publ. Co. Ltd, Helsinki, 2008, 821 s.
Vrt. Harry Halén, C. G. Mannerheimin Aasian-ratsastuksen kirjallista satoa. — *Scripta Mannerheimiana*. Puheenvuoroja Mannerheim-kirjallisuudesta & Valikoiva bibliografia. Toim. Henrik Meinander. (Helsingin yliopiston kirjaston julkaisuja 58). Helsinki 1996, 25-37.
- M6 *Across Asia* -teoksen tuoton kirjanpito ja tilitykset + lista tilaajista. [SUS 2.49.1.39]
- M7 *Across Asia from West to East in 1906-08* -teoksen osassa II julkaistujen artikkeleiden käsikirjoituksia (A. K. Merisuo, K. Vilkuna, G. Raquette)
[PUUTTUU: 27.5.1937 päivätty kuitti Lundin yliopistolle Gösta Raquetten tunnistustyötä varten lainatuista täzkirä-käsikirjoituksista.] [SUS 2.49.1.8]
- M8 Mannerheimin muistikirja Aasian-ratsastukselta sekä siihen liittyvä irtolehtinen fotopäiväkirja + tyhjä kuori tekstillä "*Register öfver fotografier tagna under min resa i Asien 1906-7-8*". [SUS 2.49.1.22]
Julk. Gustaf Mannerheim, *Dagbok förd under min resa i Centralasien och Kina 1906-07-08*, III. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland, 736). Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsingfors / Bokförlaget Atlantis, Stockholm 2010, s. 797-981.
- M9 *5 st. justeringar af mina instrument (utförda 1909 å Nikolajeffska fysiska observ.)*. [SUS 2.49.1.16]

- M10 Venäjän yleisesikunnan sotatopografiahallinnon kirje Mannerheimille 27.2.1909 mittauskojeiden tarkistuskalibroinnista, allekirjoittanut Nikolai Osipovitš Štšetkin (Ник. Осип. Щеткинъ). Lähetetty Mannerheimille Varsovan kuvernementin Novo-Mińskiin, jonne hän oli saanut komennuksen Aasian-matkansa jälkeen. [SUS 2.49.1.17]
- M11 Mannerheimin ruotsinkielinen otsikoimaton käsikirjoitus tieteelliseen artikkeliinsa *A visit to the Sarö and Shera Yogurs*. + julkaisua koskeva M:n kirje tri K. F. Karjalaiselle Varsovasta 20.11.1911 (2 lehteä) sekä alkuperäinen kirjekuori. [SUS 2.2.36]
Julk. SUSA/JSFOu XXVII (Hfors 1911), s. 1-72 + T. I-V + kartta.
- M12 Anthropometric schedules by J. Gray, B.Sc. (Mittakirja). [SUS 2.49.1.40]
- M13 *Antropologiska mätningar 165 st. (Vid mätning har jag följt anvisningarna i Notes and Queries on Anthropology by John Georg Garson M.D. and Charles Hercules Read F.S.A.):* 1) Tekesin kalmukit, 2) jögurit, 3) abdallit. Mittaustulokset merkitty korteille (165 kpl). [SUS 2.49.1.21]
Julk. Kaarlo Hildén, A contribution to the physical anthropology of some peoples in Central Asia based on records collected by C. G. Mannerheim, in: *C. G. Mannerheim, Across Asia from West to East in 1906-08 II* (Hki 1940).
- M14 *Menu vid en av vicekonungen i Lanchow för mig given middag (+ sittordning).* [SUS 2.49.1.12:2]
Pöytäjärjestys päivällisillä 12.3.1908, jotka Shensin ja Kansun (= "Shen-Kan") maakuntien varakuningas Sheng Yün järjesti Lanchown eurooppalaiselle (lähinnä belgialaiselle) siirtokunnalle sekä Mannerheimille.
- M15 Mannerheimin nimellä (*Ma-nei-erh-hei-mu / Ma Tahan*) ja arvolla varustettuja punaisia kiinalaisia käyntikortteja vihkomaisessa kotelossa (1 kiinteä + 3 irrallista). [SUS 2.49.1.12:3]
- M16 Mannerheimin ottamia valokuvia 2 kpl, jotka Peter Sandberg on vedostanut. + Julkaisu *Valokuva* 1989:10, jossa esitys P.S:n Kiina-aiheisesta valokuvanäyttelystä. [SUS 2.49.1.37]
- M17 5 isoa valokuvaa Aasian-matkalta. [PUUTTUU: 6 isoa + 5 pientä valokuvaa Mannerheimin lamalaisesta esinekokoelmasta + M:n kiinalainen käyntikortti selityksi-neen.] [SUS 2.49.1.18]
- M18 Isokokoisia vedostettuja valokuvia 5 kpl (18×24 cm) Aasian-matkalta 1906-08. [SUS 2.49.1.18:2]
- M19 Museoviraston 30.1.1979 päivätty talletuskirja + luettelo luovutetusta valokuva-aineistosta. Luettelo on laadittu pelkkien kuvien perusteella ja siksi monissa kohdin virheellinen. Sitä tehtäessä ei ole käytetty hyväksi M:n omaa fotopäiväkirjaa (n:o .22), joka sisältää täydellisen otosluettelon kaikkine lisätietoineen. [SUS 2.49.1.19]
Valokuvat siirrettiin SUS:n johtokunnan 17.10.1975 tekemällä päätöksellä Museovirastoon. Valokuvia Mannerheim otti matkallaan yhteensä n. 1200. Niistä vain osa on julkaistu matkapäiväkirjassa.
- M20 Diverse statistiska uppgifter. [SUS 2.49.1.5]

- Venäjänkielinen vihko, jossa tilastollinen luettelo Ilin alueen ja Tekesin laakson karjaa omistavista kazakeista ja kalmukeista, mihin sumuniin kuuluvat, paljonko heillä on hevosia, nautoja ja lampaista, avioitumisia, syntyneet ja kuolleet 10 viime vuoden ajalta (m/n) sekä lasten lukumäärät. Vierasta käsialaa, 24 kirjoitettua sivua, loput tyhjää. — Julk. Statistics of Kazak and Kalmyk cattle owners in the Ili district and the Tekes valley. Ed. by Harry Halén. *Studia Orientalia* 101, Helsinki 2007, 45-60.
- W. Hagqvistin kirje M:lle, päivätty "Kien chow 4de Maj 1908". — Historiallisia tietoja Kien-chowsta (= Ch'ienchow, Qian Xian). 2 s.
- *Tobacco K^{os} agents i Shansi uppgifter*. — Englanninkielinen tilasto. 1 s.
- M:n tekemiä asutustilastoja Kiinasta: perhekunnat, verotus, karja, hevoset. 4 s.
- Kirje M:lle, päivätty "Kaifong le 7 juillet 1908", painettu otsikko: "Compagnie Impériale les Chemins de fer Chinois. Ligne de Kai fong a Honan. Exploitation", allekirj. Z. [= Zephyr] Paris. — Asutus- ja koulutilasto. 1 s.
- Leo Van Dijk ja M:n kirjoittama lyhyt etappiluettelo välillä Lanchow–Hechow, jne. 1 s.
- *Mr. Shields uppgifter*. — M:n laatima asutuskatsaus dunganien lukumääristä eri alueilla.
- Antalet skolor i prov. Shensi Sept 1908 + Studenter i ulandet från Prov. Shensi Sept 1908 + Provinsen Shensis årliga inkomst och utgift. 5 s. (vierasta käsialaa)
- Koneella kirj. moniste oopiuminkäytön vastustamisesta "Правила о мѣрахъ, направленныхъ къ запрещенію потребленія опиума". 18 s.
- [Leo Van Dijk,] "Les musulmans en Chine", koneella kirj. kopio. 6 s.
- M:n kirjoittama *Produits spésiaux des grandes villes du Kan-sou*. 1 s.
- M:n kirjoittama *Объ опиумъ* (8.11.1906). Oopiuminvastaisen projektin 10 sääntöä. 1 s.
- M:n kirjoittamia kylien, mazarien, arykien, östängien yms. systemaattisia luetteloita: *Aksu — Kutscha, Dulan ustang, Längs Aksu darja, Längs vänstra stranden, Fuguan i Aksu* (tilasto kylistä ja karjasta), *Shenguan i Aksu* (id.), *Längs vägen söderut från Avat till Jaka Kuduk på Aksu Kashgar vägen, Panian ustangs, Ilak ustangs, Aksu-Kashgar, Kuna darja, Aksu-U. Turfan*. 18 s.
- "Svar på gjorda frågor om utrotandet af opium i Kina" (Sianfu March 12th 1909), allekirj. "C.J.A." [= lähetysaarnaja C. J. Andersson Hsi'anissa] + painettu lehtinen "Memorandum. Information required as regards the steps taken by the Chinese Authorities in the Provinces for the suppression of opium, pursuant to the Opium Decree of September 20th, 1906, and the Ten Articles of November 21st, 1906." British Legation, Peking. 1+7 s.

- M21 *Kinesiska statistiska uppgifter i rysk öfversättning. 10 skrifna häften. "Провинція Гань-су – Синь-цзянь, 12 августа 1908 года провинція Синь-цзянь."* [SUS 2.49.1.6]
- Tietoja Kansun ja Sinkiangin maakunnista, saatu ilmeisesti Venäjän lähetystöstä Pekingissä, jossa Mannerheim oleskeli elokuussa 1908.
- M22 Mannerheimin muistiinpanoja, 8 lipuketta ja liuskaa otsikoilla "Инструкція" + "Частныя задачи", "Реформы", "Маньчжуры" (tilasto), "Школы" + "Жел. дор.", "Войска" (I-III), "Колонизація" + "Заключеніе". [SUS 2.49.1.18:1]
- Esitöitä yleisesikunnalle annettavaa raporttia varten. (Vrt. Eversti vapaaherra Mannerheimin Alustava raportti matkasta, joka suoritettiin Keisarin käskystä Kiinan Turkestanin ja Kiinan pohjoisten maakuntien halki Pekingin kaupunkiin vuosina 1906-7 ja 8. Suom. Harry Halén. *Unholan aitta* 25. Helsinki 2006. 95 s.)
- M23 *Kontrakt m. tolkens far*. Kiinankielinen sopimusasiakirja uuden Chao eli "Joseph"-nimisen tulkin palkkaamisesta 6.5.1907. Lopussa nimet Mannerheim ("Ma-nei-erh-hei-mu") sekä Chao Tzüming. [SUS 2.49.1.12:1]
- M24 *Dikt skrifven af Tsêng Huang Tseng i Tsinta o. skänkt mig*. Tsêng Kuang-chün oli Chint'an paikallismandariinin (*choutung*) Tsêng Liang-shengin 35-vuotias poika. Ks. *Across Asia* I, 440. [SUS 2.49.1.12:4]
- Teksti: »Suomalainen tri Mannerheim tuli Kiinaan Siperian rautatietä käyden pohjoisen ja eteläisen Sinkiangin kaikissa kaupungeissa. Matkaan kului 14 kuukautta. Eilen hän saapui Chint'aan ja kävimme toistemme luona kohteliaisuusvisiitillä. Hän on todella sivistynyt mies, tietämykseltään

laaja, käytökseltään hienostunut ja puheessaan hillitty. Säilyttääkseni iäti muiston ystävydestämme annan lahjaksi seitsenpolvisen runon:

Teidän Korkea-arvoisuutenne vieraili Kiinassa,
tietonne ja käytöstapanne ovat loistokkaat.
Uskomme siihen, että nykyinen kulttuuri kukoistaa
ja tuo Euroopan ja Aasian yhä lähemmäksi toisiaan.

Minä, honanilainen oppinut Tsêng Kuang-chün, Ch'ing-dynastian [alamainen], olen opiskellut Euroopassa. Osaan englantia ja saksaa ja tutustun mielelläni länsimaisiin tutkijoihin, joille usein näytän runojani, olkoot vaikka kuinkakin kömpelöitä. On Kuanghsü-keisarin 33. hallitusvuosi (1907), marraskuun onnekas päivä, kun kopioin tämän runon ja lähetän sen seuraaville:

Setä Tsêng Chi-tsê, Kiinan suurlähettiläs Englannissa, Ranskassa ja Venäjällä vuosina 1870-1880 [”markiisi Tsêng” (1837-1890), lähettilääksi Englantiin ja Ranskaan 1878 ja 1880 Venäjälle. Pidetty diplomaatti ja kalligrafi.]

Serkku Tsêng Kuang-ch'üan, Kiinan entinen suurlähettiläs Koreassa ja nykyisin Japanissa.»

M25 Книга путешествія. Alkaa: “7.9.[1907] Выѣхалъ изъ Кученза [= Kuch'eng-tzü/Gucheng] на восточный ворота...город Чи-тай [= Ch'i-t'ai/Qitai]...Му-дя-ди-коу...Калганъ.” Etappiluettelo, matkojen mittana li-yksikkö (n. 0,5 km). Ehkä M:n toisen kasakkapalvelijan matkamuistiinpanoja. [SUS 2.49.1.20]

M26 M:n postilähetysten ja pakkausten päällyksiä:
(a) käsintehtyä karkeaa kiinalaista käärepaperia (“*Herr Senator O. Donner, Helsingfors*” + 4 tyhjää arkkiä),
(b) voimapaperikuoren palanen, jossa osoite (“*Professorn, m.m. Kaarlo Hildén, Ständerhuset*”). [20A]

MANNERHEIMIN MAAKUNTAVIISUMIT / PASSIASIAKIRJAT

M27 Öljypaperikuori passiasiakirjan säilyttämistä varten. Tiedekeskus Heurekan kuitti yhden passin lainaamisesta kiertonäyttelyyn sekä valokopioita passeista julkaisusta *Matka-arkku*. Suomalaisia tutkimusmatkailijoita. Toim. Markku Löytönen. (SKS:n toim. 502), Hki 1989, s. 164/166/168/172. [SUS 2.49.1.11:4]

M28 Kiinalaisen ministerin 1906 antama passinmyöntödokumentti, 49 × 78,5 cm. (passe partout -kehyksessä) [SUS 2.49.1.11:4:1]
Teksti: “Keisarin nimittämän ministerin käsky passin myöntämiseksi. Venäjän konsuli on ilmoittanut, että tämä mies tulee Venäjän-Kiinan rajalta Sinkiangiin käydäkseen eräillä paikkakunnilla ja nähdäkseen vanhoja muistomerkkejä. Hänelle on annettava passi ja hänet on päästettävä haluamiinsa paikkoihin, lisäksi häntä on suojeltava. Annettu venäläiselle virkamiehelle todisteeksi. [Keisari] Kuanghsün 32. hallitusvuoden 4. kuun 27. päivänä.”

M29 *Det av Utrikesmin. i Peking åt mig utfärdade passet*. Kiinan ulkoministeriön 1906 myöntämä varsinainen passi koko reitille Kašgarista Pekingiin. 45,5 × 56,5 cm. (passe partout -kehyksessä) [SUS 2.49.1.11:4:2]
Teksti: “Pekingissä olevan Kiinan ulkoministeriön myöntämä passi/viisumi. Pekingissä asuva Venäjän lähettiläs Po [= D. D. Pokotilov] on toimittanut kirjelmän sen johdosta, että hän on vastaanottanut Venäjän ulkoministeriöltä sähkösanoman joka tiedottaa, että 4. päivänä kasvavaa kuuta tätä vuotta Venäjän alamainen, oppinut (tohtori) suomalainen *Ma-nei-erh-hei-mu* lähtee Venäjältä Taškentin kautta Kašgariin, Kuchaan, Lop-nuurille, Suchowhun, Hsi'aniin, Tat'ungiin ja Pekingiin asti. Siksi hän on pyytänyt myöntämään viisumin. Venäjän lähettilään pyynnön johdosta on laadittu tämä passi, joka on käskystä lähetetty Sinkiangin kuvernöörille luovutettavaksi oppineelle *Ma-nei-erh-hei-mulle*. Esitettäessä tätä passia jokainen päällikkö on velvollinen suomaan vapaan kulkuluvan ja suojeluksen vallitsevan sopimuksen mukaisesti. Ellei näin tehdä, siitä rangaistaan lain mukaan. Annettu venäläiselle oppineelle *Ma-nei-erh-hei-mulle*. [Keisari] Kuanghsün 32. hallitusvuoden 4. kuun 19. päivänä.”

- M30 *Rysk översättning av det av Utrik. Ministeriet i Peking mig givna passet.* [SUS 2.49.1.11:1]
- M31 *Daotajens i Kashgar pass, eller resetillstånd.* Kašgarin taot'ain tammikuussa 1907 antama käsky passin luovuttamiseksi Mannerheimille. 42 × 48,5 cm. (passe partout -kehyksessä) [SUS 2.49.1.11:4:3]
 Teksti: "Suomalainen tohtori *Ma-nei-erh-hei-mu*, nimeltään myös *Ma Tahan*, kulkee Venäjältä Taškentista Kašgariin, Lop-Norille ja edelleen Sisä-Kiinan maakuntiin. Hän on jo saanut passin Kiinan ulkoministeriöltä. Sinkiangin kuvernööri esittää Kuchan komendantille, että tämä passi on luovutettava *Ma-nei-erh-hei-mulle*. Kuchassa saa liikkua vapaasti ilman esteitä. [Keisari Kuanghsün 32. hallitusvuoden 12. kuun 7. päivänä."
 Tässä asiakirjassa on Mannerheimilla kaksi eri nimimuotoa: ääntämisen mukainen *Ma-nei-erh-hei-mu* sekä sen aitokiinalainen mukaelma *Ma Tahan* ["Hevonen joka saavuttaa han-kansan maan" = "Ma(nnerheim), joka tulee Kiinaan"]. Siitä nousi vaarallinen huhu, jonka mukaan tämä epäilyttävä mies esiintyi kahdella eri passilla:
- M32 Kansun kuvernöörinviraston 1907 myöntämä maakuntaviisumi Hsi'aniin saakka. 33,5 × 46,5 cm. (passe partout -kehyksessä) [SUS 2.49.1.11:4:4]
 Teksti: "Lupa liikkua Kansussa. Tämä Venäjältä tullut suomalainen tohtori *Ma-nei-erh-hei-mu* on menossa Hochowhun, johon annettava lupa. Tämä mies on jo saanut ulkoministeriön passin. Hänet on päästettävä tarkoittamiinsa paikkoihin. Passi on asianmukaisesti tarkastettava minne vain hän tulee. Hän ei saa mennä häneltä kiellettyihin paikkoihin, koska muilla alueilla hänelle ei voida taata turvallisuutta. Paperi on pätevä Kansusta Hsi'aniin. Annettu *Ma-nei-erh-hei-mulle*. [Keisari] Kuanghsün 34. hallitusvuonna 2. kuun 15. päivänä." Lähetetty XII.1907 Kansun Suchowsta (nyk. Jiuquan) Mannerheimia varten Chint'aan.

KÄSIKIRJOITUSLÖYTÖIHIN LIITTYVÄÄ AINEISTOA

- M33 *Mannerheims manuskript. (Helsingfors 11.1.1909. Jag närsluter 3 cigarrlådor med fragment av dokument, samt ett dokument. De förra äro alla från ruinerna i Turfan, det senare från Tschikty 3-4 dagsresor O. om Turfan.)* M:n kertomus kiinalaisten ym. käsikirjoitusten hankkimisesta. (eri henkilön kirjoittama kopio, 3 liuskaa) [SUS 2.49.1.14:1]
- M34 5 tyhjää sikarilaatikkkoa, joissa M:n fragmenttikokoelman pienikokoiset palaset olivat, kunnes HYK:n konservaattori Nils Engblom v. 1971 oikoi ne ja kiinnitti riisiliimalla japaninpaperille (yht. 1175 kpl kooltaan 0-6 cm, 592 kpl kooltaan 7-15 cm, 204 kpl kooltaan yli 16 cm. Lisäksi kertyi 37 pientä kuorta aivan pieniä irtomurusia). [14:2]

UUEMMAT TURKINKIELISET KÄSIKIRJOITUKSET

Turkinkielisiä (tšagatai-özbekki-uusuiguuri) *täzkirä*-käsikirjoitukset n:o I-VI. Keski-Aasian islamilaisten pyhimysten hautakappeleissa (*mazar*) säilytettäviä ja siellä ääneen luettavia kertomuksia eri aikojen pyhien ihmeellisestä elämästä.

Sisältöjen erittely: G. Raquette, Collection of manuscripts from Eastern Turkestan. An account of the contents, in: C. G. Mannerheim, *Across Asia from West to East in 1906-08 II* (Hki 1940).

- M35 I. Neljää pyhää imaamia koskevia ns. *parmak*-säkeitä, sepittänyt mulla Niyāz 1737; kopio. [SUS 2.49.1.28:1]
- M36 II. *Täzkirä-i pädišāh-i džehān*, hengellisten isien eli *hodžain* elämäkertoja. Vaillinainen. [SUS 2.49.1.28:2]
- M37 III. (Nimiö puuttuu), romanttisia ja valistavia kertomuksia. Vaillinainen. [SUS 2.49.1.28:3]

- M38 IV. Persialaistyyllisiä *parmak*-säkeitä, sepittänyt Rehīm Šāh Šeikh 1296. Myöhäinen kopio. [SUS 2.49.1.28:4]
- M39 V. Kertomuksia samasta lähteestä kuin n:o:ssa II, loppu puuttuu. [SUS 2.49.1.28:5]
- M40 VI. Kokoomanide, jossa neljä eri traktaattia, huonoa käsialaa. Kopioinut mulla Memet Niyāz 1880. Vaillinainen. [SUS 2.49.1.28:6]
- Kommentaari persialaiseen teokseen *Šāhr-e Golšan*.
  - Imaami Džā' fār-e Sādeqia koskeva lyhyt *tāzkirā*.
  - *Tāzkirā-e pādišāh-e džehān*, sisältää suurimman osan *hodža*-elämäkerroista (n:o II).
  - Memet Niyāzin sepittämiä säkeitä.
- M41 *Tāzkirā*-käsikirjoitukset n:o VII-IX [SUS 2.49.1.29:7-9]:
- VII. Rabgūzī, *Qiṣaṣ al-anbiyā'*, "Kertomuksia profeetoista", laajalti suositun kokoelman käännös persian kautta arabiaasta.
- VIII. Emīr Museiyib Ghāzī, ns. *Museiyib-nāme*, kertomus marttyyri Husainista. Kopioitu aikaisintaan 1718.
- [IX.] *Icke beskriven av Raquette: Ashābu 'l-kāhf*, kertomus Seitsemän unikeon luolasta. Myöhäinen kanneton kopio.
- Julk. *Ashābu 'l-kāhf. A treatise in Eastern Turki*. Transl. & ed. by Emine Gürsoy-Naskali. (SUST/MSFOu 192.) Helsinki 1985.

MONGOLINKIELISET KIRJAT

- M42 Kaksi mongolinkielistä käsin kirjoitettua vihkotettua kirjaa [SUS 2.49.1.27]:
1. *Arban būrin suryal-un silüg-ün debter* »Kaikkien kymmenen opetuksen runo-vihko» (buddhalainen valistuskirjoitus)
  2. *Čiuvan-i boo kemekü sudur*, kiinan kielestä käännetty mongolilaisen Yüan-dynastian (1271-1368) kronikka.

KIINALAISET SANANLASKUT

- M43 Två samlingar kinesiska ordspråk med fransk öfversättning. [SUS 2.49.1.23]
1. 32-sivuinen vihko M:n käsialalla + Leo Van Dijkin lisäyksiä violetilla musteella. Alkuosan otsikkona "*Argent*".
  2. 46-sivuinen vihko Leo Van Dijkin ja tuntemattoman paterin käsialalla: alkuosan otsikkona "*Culte de la piété filiale...*").
- M44 *Kinesiska ordspråk sammanställda af en kath. missionär för belysande af Kinesernas uppfattning af lifvet, – 17 häften*. [SUS 2.49.1.24]
- 816-sivuinen käsikirjoitus (17 vihkoa à 48 s.) otsikolla *L'homme à deux visages, ou "Le chinois démasqué par ses proverbes", par un vétéran du Celestre Empire. Notices privées exclusivement destinées à l'ethnographie scientifiques et aux missionnaires* (= "Kaksinaamainen ihminen eli kiinalainen sananlaskujensa paljastamana. Kirjoittanut eräs Taivaallisen Valtakunnan veteraani. Yksityisiä muistiinpanoja, jotka on tarkoitettu pelkästään tieteellistä etnografiaa ja lähetyssaarnaajia varten"). Jyrkästi moralisoiden se pyrkii sananlaskujen kautta valaisemaan kiinalaisen erotiikan kaikkia puolia. Belgialaisen lähetyssaarnaajan Leo Van Dijkin (1878-1951) käsialaa. Valitettavasti sananlaskut on violetilla musteella merkitty vain ääntämyksen mukaa vailla kiinalaisia kirjoitusmerkkejä, jotka olisivat tieteellisesti julkaistavan laitoksen edellytyksenä. Valokopio toimitettu pyynnöstä Scheut-veljeskunnan (C.I.C.M. = Congregatio Immaculati Cordis Mariae) arkistonhoitaja pater Albert Raffinille Roomaan, josta vastineeksi saatiin Van Dijkia koskevaa dokumentaarista aineistoa. Ks. Harry Halén, »Mannerheim ja Pater Van Dijkin kiinalaiset sananlaskut.» *Bibliophilos* 1987:1, 12-15.

KIINALAISET PIIRROKSET JUMALUUKSISTA

- M45 *Namnen på 448 kines. gudar tecknade med tusch i Lanchow samt diverse uppgifter angående dem* + piirrosarkit (käsintehtyä ohutta paperia, 25×33 cm). [SUS 2.49.1.30]
Kokoelma kiinalaisen kansanuskon jumaluuksia esittäviä piirroksia, jotka Mannerheim teetti kiinalaisella taiteilijalla pater Leo Van Dijkin välityksellä Lanchowssa. Arkkit on numeroitu 1-450, mutta joukosta ovat alunperinkin puuttuneet n:ot 4, 5, 8, 12, 25, 87, 109, 119, 121, 124, 154, 299 ja 322 — kenties Mannerheim on lahjoittanut ne eri tahoille. Sen sijaan numeroita 151, 155, 201, 298 ja 321 on käytetty kahdesti. Säilyneitä arkkeja on kaikkiaan 443 kpl.
Julk. Harry Halén and Bent Lerbæk Pedersen, *Mannerheim's Chinese pantheon: materials for an iconography of Chinese folk religion*. (Suomalais-ugrilaisen Seuran kansatieteellisiä julkaisuja 15). Hki 1993.

KIINALAISET DOKUMENTIT

- M46 *Lanchow offic. tidning*. Lanchown kaupungin virallinen lehti. [SUS 2.49.1.11:2]
- M47 Ruudutettu kiinalainen kansliapaperiarkki. [SUS 2.49.1.11:3]
- M48 Kiinalaisten sotilas- ja siviilimandariinien käyntikortteja yht. 74 kpl. (1 valokuvalla, 1 torguuttilainen). [SUS 2.49.1.32]
- M49 (*“min bekante lama”*). Lamalaisen munkin Fu Hsi’n Mannerheimille lähettämä kirje punaisella paperilla. Munkki kuului Kueihua-ch’engin (nyk. Köke qota/Hoh-hot) Hsilit’ou-chou (Šireetü-dzuu)-nimisen luostarin Yensou-temppeliin. [SUS 2.49.1.33]
Teksti: »[Minä], munkki Fu Hsi, lama-chapu [=?], kumarran kunnioittavasti tervehtien. Ensitätapaamisemme johdosta Shansin Kueihua-ch’engissä, missä ystävästyimme ja pääsimme yhteisymmärrykseen, olisi ollut paikallaan tulla henkilökohtaisesti arvoisaan maahanne osoittamaan kunnioitusta ja välittämään terveisiä, mutta kun olemme pitkän välimatkan päässä toisistamme, tällä hetkellä on vaikea ilmestyä vieraaksi arvoisaan olopaikkaanne.
Mikäli on joitakin asioita, jotka liittyvät äskeisiin toimiinne [täällä] ja jotka me voisimme hoitaa, Teidän tulisi kirjoittaa viesti ja toimittaa se [kuriirilla] Hsilit’ou-choun Yenshou-temppeliin Shansin Kueihua-ch’engissä. Sopivinta olisi ojentaa se [luostarin] Jalavahallissa.
Tämä [ehdotus] ei [toki] ole tarpeeksi kunnioittava oikeiden menettelytapojen kannalta eikä [edes] sovelias ojennettavaksi [Teille].
[Tämän] osoitan Ma Tajen’ille [= “Hänen Ylhäisyydelleen Mannerheimille”] suuresta Venäjän valtakunnasta. Vain vastaanottaja saa ottaa [tämän] haltuunsa ja avata.
Hsilit’ou-choun Yenshou-temppelissä Shansin Kueihua-ch’engissä lama-chapu Hsi Fu.
Jälleen kumarran pääni tervehtien kunnioittavasti.»
- M50 *Kopia af ett kinesiskt dokument hos Shera Jögurerna* (»Mandate issued to the „eldest” of non-Chinese extraction, Nang-su...Given in the 35th year of reign [=1697] of K’ang-hsi»). [SUS 2.49.1.41]
- M51 8 ryhmävalokuvaa kiinalaisten koulujen ja instituuttien opettajista sekä oppilaista. Irrallisia painokuvia, teksti kiinaksi, käsin lisätty selostuksia venäjäksi. Mukana teksti »Шесть листовъ рукописной карты, провинціи Ган-су отъ Полковника барона Маннергейма получилъ Коллежскій Совѣтникъ Агафѣевъ(?) 10го февраля 1909 г.» [SUS 2.49.1.34]

JAPANILAISET PAINATTEET

- M52 Japanilainen painettu seinäkuvagalleria otsikolla *Sekai hyakketsu shōzō* (»Maailman 100 merkkihenkilöä»), Tōkyō, Meiji-hallituskauden 4. vuonna [= 1871]. Mannerheim näki sellaisen Lanchowin uudessa kadettikoulussa (*luchün-hsiot'ang*). [SUS 2.66]:
»En lång pappersrulla förestälde jordens störste och ryktbaraste män, visst ett godt hundradetal hufvud i medaljongform. Bland de öfriga funnos 6 större. Den öfversta en Japan, följa så två i bredd, en Japan och Napoleon, litet lägre ned ånyo två i bredd, Confucius och Kristus, och så ytterligare en Japan. Af de små medaljongerna är den öfre hälften fylld med japanska hufvud, resten inrymma öfriga nationers tänkare, fältherrar, store statsmän etc. Med ett ord sagdt, öfveralt mousseras Japan. (*Dagbok*, 1908)
- M53 Japanilainen mustavalkoinen teatterijuliste. Puupiirros *nō*-näytelmän ns. *kyōgen*-väliaikahupailua tai *kabuki*-kappaletta varten. Japaninkielinen näytelmää selostava teksti. [SUS 2.49.1.25]
- M54 Japanilainen luonnosmallikirja taiteilijoita varten. *Hokusai mangasta* otettuja malleja. [SUS 2.49.1.26]

KIVIKIRJOITUSKOPIOT

- M55-69 *Teckningar, aftryck, kopior af inskriptioner å minnesstenar*. Kynäkopioita kivi-
kirjoituksista [SUS 2.49.1.15:1-15]:
- M55 *Stenen i tempelruinen i Sudsji*. Muistokirjoitus temppelirauniossa päivämärssin
päässä Barkölistä. [SUS 2.49.1.15:1]
Ch'ing-dynastian aikana v. 1834 pystytetty muistomerkki kenraali Yüekungin voittoisan sodan kun-
niaksi. Yüekung kukisti 1803-22 Kiinan luoteisosassa asuvat kapinoivat kansat. Kivi on sodan-
jumalaksi ja keisariksi korotetun kenraali Kuanin (Kuant, Kuan Yü) temppelissä.
Mannerheim (Suchi 11.10.1907): »Sarain vierellä seisovat dungaanien tuhoaman temppelin seinät.
Tämänkin sanotaan olevan Tang-keisareiden ajoilta. Käännätin vuoren lähellä olevan kaadetun
kivipatsaan kirjoituksen, josta ilmeni että temppeli oli rakennettu vähän yli sata vuotta sitten.»
- M56 *Stenen på Tian Shan passet mellan Barkul o. Khami*. Tang-dynastian aikainen
muistomerkki temppelissä T'ien Shanin solassa Barkölin ja Hamin välimailla. [SUS
2.49.1.15:2]
Muistokirjoitus ns. »Kenraalin temppelissä» T'ien Shanin vuoristossa »Valkoisen tiikerin solassa»
(Paihu Kuan, mong. Tsagaan bulag dawaan »Valkoisen lähteen sola»). Kenraali Tu Ku oli T'ang-
dynastian aikana kunnostautunut taistelussa luoteisia barbaarikansoja vastaan. Muistokirjoitus
kertoo hänen ja muiden sen ajan sotapäälliköiden saavutuksista.
Mannerheim 22.10.1907: »Temppeli on rakennettu 25 vuotta sitten ... Sen lähetyvillä makaa
valtava kivitalu, jossa on pitkä kirjoitus T'ang-dynastian ajalta. Se on kaadettu ja katettu pienellä
vajalla. Taikauskoinen väestö luulee, että puhkeaa rajuilma jos joku koskettaa kiveä. Kahdeksan
miehen voimin yritimme nostaa kiven ulos valokuvattavaksi, mutta emme saaneet sitä hievahta-
maankaan.»
Kirjeestä Otto Donnerille Lanchowsta 17.2.1908: »Matkalla Barkölistä Hamiin minulla oli eräässä
solassa tilaisuus antaa kopioida pitkäkö muistokirjoitus T'ang-keisareiden ajoilta. Kivi on huonossa
huodossa. Jos sitä koskettaa, puhkeaa hirvittävä rajuilma. Kiinalaiset ovat varovaista kyllä myös
kaataneet sen nurin ja pystyttäneet sen ympärille vajan, jota pidetään asiattomilta lukittuna. Lumi ja
lämpötila olivat sellaisia, että taputteen tekemistä ei voinut ajatellakaan eikä ahtaassa vajassa voinut
valokuvatakaan. Toivon kuitenkin, että kiinalaiseni, joka on varsin luotettava, suoritti kopioimisen
omantunnontarkasti.»
- + Kaksi pienempää tekstiä samalla paperilla. Kirjoituksella varustettuja kiviä Huan-
ts'ai-koun rotkossa T'ien Shanin solasta etelään:

- (1) *Sten m. inskription i Khuan tsei go klyftan. Söder om Tian shan passet.*
Teksti: »Shihku k'angchuang» (= "Kymmenen vanhaa rauhaisaa kylää").
- (2) *Sten m. inskription i Khuan tsei go klyftan. Söder om Tian Shan passet.*
Teksti: »Huants'ai-kou» (= "Vaihtelevan värikäs laakso").

- M57 Muistokirjoitus Liangchown (nyk. Wuwei) »Suuren pilven temppelissä» (Tayün-szü). (3 paperiarkkia) [SUS 2.49.1.15:3]
T'ang-dynastian aikana v. 711 laadittu muistokirjoitus kyseisen temppelin rakentamisesta.
- M58 Toinen muistokirjoitus samassa paikassa. Kuvailee »Suuren pilven temppelin» (Tayün-szü) laajennustöitä Ming-dynastian aikana. Teksti hakattu v. 1622. [SUS 2.49.1.15:4]
Mannerheim (Liangchow/Wuwei 21.1.1908): »Vastapäätä tätä [Hsihsia-]kiveä on muistokirjoituksin kaksi muutakin. Nämä kivet näyttivät olevan epätavallisen hyvässä kunnossa, ja kysellessäni sain selville, että ainakin toinen niistä oli tehty vain pari vuotta sitten, vaikkakin kirjoitus viittasi joihinkin korjaustöihin jotka oli tehty T'ang-keisareiden aikana.»
- 15:5 *Minnesten med inskription c. 15 li O. om byn Shuitschuenza vid stora vägen Ganchow–Lianchow. Denna sida af stenen är vänd söderut, den andra är baksidan.*
Muistokirjoitus n. 15 lin päässä itään Shuich'üantzun kylästä Kanchown–Liangchown suuren maantien varrella. (11.1.1908). (2 puoliarkkia) [SUS 2.49.1.15:5]
Ming-dynastian aikana läntistä ch'iang-kansaa vastaan taistelleen kenraali Changin sotasaavutuksista sekä keisarin ansioituneille sotapäälliköilleen jakamista maa-alueista kertova muistomerkki. Pystytetty v. 1593.
- M60 *Nyckeln till afklappningen af klippväggen i Aghiazdalen + Inskriptioner å en klippvägg vid Koku fl^s utlopp ur bergen.* Piirtokirjoituksia kallioseinämässä vuoristos-
sa Köksuvirran ulostulokohdassa. (1+2 puoliarkkia) [SUS 2.49.1.15:6]
Kynäkopiot on tehnyt M:n kiinalainen tulkki 15.5.1907. Tekstinä on Tiibetin suojelijan, transkendenttisen bodhisattva Avalokitešvaran mantra 13 kertaa (*om ma ni pa dme hūm*) sekä kahdesti toinen mystinen mantra (*om āh hūm*).
• Paperitaputteen teksteistä sekä kalliopiiirroksista (→ SUS 2.20).
• Valokuvat: M:n fotodiaario n:ot 50:6-12, 51:1-5 = Museoviraston luettelon n:ot 540-545, 546-550.
• vrt. SUS 2.52: kangastaputteen samanlaisista kivi- ja paperikirjoituksista.
• Kirjeestä Otto Donnerille Urumtšista 15.8.1907: »Tämän yhteydessä tein 3 päivän ratsastusretken ylös Aghiazvirran rotkoa, pienemmän retken Köksuvirtaa ylös sekä yhden päivämarssin vastavirtaan Pientä Džirgalania. Aghiazin rotkossa löysin eri paikoissa kaksi pystylohkareta, joissa oli karkeasti hakatut ihmiskasvot, ilmeisesti hyvin vanhaa perua. Yksi puoli valtavaa kivilohkareta oli hakattu täyteen pukkeja, näillä vuorilla yleistä riistaa, ja eräästä kallioseinämästä minulla oli tilaisuus ottaa taputejäljennös sekä valokuvia isohkosta piirtokirjoituksesta – buddhankuva otaksuttavasti tiibetiläisten kirjoitusmerkkien ympäröimänä. Minusta tämä laaja piirtokirjoitus näytti nuoremmalta kuin pukit, mutta kun seutu on yksinomaan kirgiisien asuttamaa, tein siitä taputekopion 27 imupaperiarkille. Toivottavasti valokuvaa ja taputetta vertailemalla saadaan esille lisää joitakin otaksuttavasti ikivanhoja merkkejä, joita oli mahdollista saada näkymään valokuvassa.»
• Mannerheim: »Suuri Buddhan kuva, erilaisia koristekuvioita sekä kalmukilaisia piirtokirjoituksia on kaiverrettu melko sileään kallioseinämään (...) Tämän ilmeisesti melko tuoreen kaiverruksen alla havaitaan hakattuja merkkejä, jotka epäilemättä ovat ikivanhoja. Koska ne ovat heikosti näkyviä ja lankeavat paikoin yksin uusien uurteiden kanssa, niitä ei voi kopioida ilman uusia (...) On ymmärrettävää, että kalmukit yksinkertaisesti yrittivät ennallistaa vanhan inskription.»
(Kets-usun, 15.5.1907)
- M61 *Stenhögarna å höjden mellan Lilla Dsjirgalan o. Tekes floderna.* Arkeologinen
piirros kivilatomuksista ylängöllä Pikku-Džirgalanin ja Tekesvirran välimailla. (1
puoliarkki) [SUS 2.49.1.15:7]
Kirjeestä Otto Donnerille Urumtšista 15.8.1907. »Muutamassa paikassa Tekesin laaksossa olin pannut merkille mitättömiä kumpuja tai pikemminkin pyöreitä kasoja, jotka oli ladottu säännön-

mukaisesti keskikokoisista katukivistä. En kiinnittänyt niihin erityisempää huomioita kunnes ylägöllä pohjoiseen kääntyvän Tekesin ja Pikku-Džirgalanin välimailla löysin kokonaisen n. 80 kivikasan järjestelmän paikasta, josta oli komea näköala ylitse Tekesin laakson. Isoimman pohja on läpimitaltaan 80 askelta ja korkeus 3-4 m, pienimmät ovat halkaisijaltaan n. 4-6 askelta. Pienemmät on ryhmitelty isompien ympärille siten, että muodostuu 3 pääryhmää. Isompien kumpujen ympärillä näkyy kivistä laitettu yksin- tai moninkertainen kehä. Siitä juoksee kaksi samanlaista kiviraitiota kummun juurelle. Kummun ja raition välissä on usein sarja vähäisempiä kivikieppejä, ja kehämäisen latomuksen ulkopuolella joukko pieniä pyöreitä kivikasoja, jotka saartavat kokonaisuutta yhtenä tai kahtena puoliympyränä. Jokaisen kummun keskellä havaitsin syvennyksen ikään kuin kivet olisi alunperin aseteltu ympyrän muotoon tai myöhemmin väännetty sivuun aarteita etsittäessä. Tämä syvennys ei kuitenkaan missään ulottunut maanpintaan saakka. Oheiset valokuvat antanevat melko selkeän kuvan kumpujen rakenteesta [fotodiaario 57:1-4 = Museovirasto 614-617]. Ajanpuutteen vuoksi on vaikea kirjeessä antaa tarkempia tietoja, kaavioita tms. Minulla ei ollut tilaisuutta suorittaa kaivauksia eivätkä lähistön kirgiisit osanneet sanoa mitään. Sittenmin havaitsin sekä Teksin että Julduzin laaksossa monin paikoin vähäpätöisiä ryhmiä samantapaisista pyöreistä kivikasoista, ilmeisestikin samalta ajalta ja samaa alkuperää kuin Džirgalanilla.»

- M62 *Ruinen c. 15 v. S om Karashar.* Rauniokumpu n. 15 virstaa Karashähristä etelään. (1 puoliarkki) [SUS 2.49.1.15:8]
- M63 *En c. 1 m. hög sten i Khunakhei klyftan ej långt från Kura. Ritningen utförd af kalm. Nasumbatoff, Surgan summun.* N. metrin korkuinen kivi Khunakhein rotkossa melko lähellä Küreen (= Kalmuk Küree, Mongolküree) luostaria. Piirroksen on tehnyt Zurgan-sumunin kalmukkipäällikkö Nasumbat. (1 puoliarkki) [SUS 2.49.1.15:9]
- M64 *I Lilla Khunakhei fl^s klyfta skall finnas en sten af denna form m. inskription + I Aghiaz fl^s klyfta skall finnas 2 stenar af denna form, m. uthuggen människofigur.* Pienen Khunakhein rotkossa kuuluu olevan tämänmuotoinen kivi + Aghiazjoen rotkossa kuuluu olevan 2 tämänmuotoista kiveä, joihin on hakattu ihmishahmo. (1 puoliarkki) [SUS 2.49.1.15:10]
- M65 *Teckning gjord i U. Turfan af en Kuntugde kirgis föreställande en sten med människohufvud (m. näsa). Stenen af c. 1 m. höjd o. kolonnformad m. släta facer (4) står upprätt vänd österut. Till färg är den rödaktig, men ej sandstenartad. De[n] befinner sig på en öppen stenig plats c. 2 v. från närmaste berg. — Den är c. 2 v. österom Kungratsch ata mazar. Kungratsch är en dagsresa från Arpatschutschak (U. Turfan-Kashgar vägen) åt Kalpin. — »Erään küntogdy-kirgiisin Utš-Turfanissa tekemä, ihmispäätä (nenän kera) esittävä piirros. Pylväsmäinen, 4 sileällä faasilla varustettu kivi on n. metrin korkea ja seisoo pystyssä itäänpäin kääntyneenä. Väriltään punertava, mutta ei muistuta hiekkakiveä. Se sijaitsee avoimella kivisellä paikalla n. 2 virstaa lähimmästä kalliosta, n. 2 virstaa Arpatšutšakin kirgiisikylästä Kelpinin suuntaan Utš-Turfanin-Kaşgarin tien varrella.»* (1 paperiarkki) [SUS 2.49.1.15:11]
- M66 *Ritning gjord i Kalpin af en kirgiz fr. Kungrasch föreställande en sten med teckning (afbildning af en människa), som befinner sig i Kungraschnyng Sarktschik digan en dagsresa öster om vägen från Utsch Turfan till Kaschgar (från Arpatschutschak, der kirgiser bor, två dagsresor från Kalpin öfver Subaschi o. Hongratsch). Stenen är c. 1 m. hög o. 1/4 m bred o. tjock o. står rest i jorden. — »Erään kungrašilaisen kirgiisin Kelpinissä tekemä piirros, joka esittää ihmishahmolla varustettua kiveä. Se sijaitsee Kungratšnyng Sarktšik -nimisessä paikassa päivämatkan päässä Utš-Turfanin-Kaşgarin tiestä itään (Arpatšutšakista, jossa asuu kirgiisejä, 2 päivä-*

matkaa Kelpinistä Subašin ja Kungratšin kautta). Kivi on n. metrin korkea, 1/4 m leveä ja paksu seisoen pystytettynä maassa.» (1 paperiarkki) [SUS 2.49.1.15:12]

- M67 *Stenen vid Ketsu sus strand. Några af djuren synas mycket otydligt. Kets-usunin rannalla oleva kivi. Eräät eläimistä [vuoripukeista] näkyvät hyvin epäselvästi. + Stenen 1 1/2 timmes ridt O. om Ketsu su. Stenens öfra del slutar i en ngt framskjutande spets, som når en fyrkantig urgropning i bröstpartiet. Inga andra inhuggningar synas. Ansigtet har inga drag. — »Kivi 1 1/2 tunnin ratsastuksen päässä Kets-usunista. Kiven yläosa päättyy hieman eteenpäin työntyvään huippuun, joka ulottuu rintaosan nelikulmaiseen syvennykseen. Muita kaiverruksia ei ole. Kasvot vailla piirteitä.» (1 paperiarkki) [SUS 2.49.1.15:13]*
- M68 *Stenen nära Khaptschka usuns mynning. Fot. 60 N 7 o. 8. Valokuvadiaarion n:o 60:7-8: »Stenen med bockar och människofigurer nära Khapchka Usun-klyftans mynning.» Kivi lähellä Khaptškan-usunin suuta. Vuoripukkeja, ihmishahmoja, ratsumies, ristejä, hakaristi ym. (1 paperiarkki) [SUS 2.49.1.15:14]*
- M69 *Sten funnen mellan Khorogoza o. Tschingsui Khodza. Khorogozan ja Ch'ingshui Hodžan välimailta löytynyt kivi. Iso nestoriolainen risti, sen yläpuolella toinen pienempi risti. Lyijykynällä tehty hankauskopio. (1 taitettu paperiarkki) [SUS 2.49.1.15:15]*
- M70-89 Mannerheimin hankkimia kopioita erikielisistä kivistä. Kiinalaiset kauppiat myivät matkailijoille tuššilla paperille tekemiään pinnakkaisvedoksia kiveen hakatuista tunnetuista muistokirjoituksista. Mannerheim hankki sellaisia myös monumenteista, joiden äärellä ei itse käynyt. [SUS 2.49.1.35]
Vrt. C. G. Mannerheim, Across Asia from West to East in 1906-08 I, 633-634; Harry Halén, Handbook of Oriental Collections in Finland. London-Malmö 1978, 120-121.
- M70 *Minnessten i en moské i Kaifengfu bygd under Kejs. T'ang^s tid. T'ang-dynastian aikainen muistokirjoitus erästä K'aifengin moskeijasta Honanin maakunnassa. 210×73 cm. [SUS 2.49.1.35:1] (vrt. M86)*
- M71 *Sten från Tang^s dynasti i Hsi An^s förnämsta moské. T'ang-dynastian aikainen muistokirjoitus Hsi'anin kuuluisimmasta moskeijasta. 106×60 cm. Taitetun paperikuoren sisällä. [SUS 2.49.1.35:2]*
- M72 *Sten i Jynnan fr. Ts'ir^s tid. Ch'ing-dynastian aikainen muistokirjoitus Yünnanin maakunnasta. 196×87 cm. Arkaaista monumentaalikirjoitusta sekä standardityyliä. [SUS 2.49.1.35:3]*
- M73 *Muistokirjoitus Yi Shan -vuorelta, ilmeisesti Shantungin maakunnasta. 145×64 cm. Arkaaista monumentaalikirjoitusta + standardityyliä. Punainen etiketti: "Yi Shan peichuantzū" (»Yi Shan -vuoren muistokiven sinettikirjoitusteksti»). [SUS 2.49.1.35:4]*
- M74 *Sten från T'ang^s tid i Laotjyr^s tempel i Peiguan i Tsinchow. T'ang-dynastian aikainen kivistä luojajumala Laochünin temppelistä. Peikuan, Ch'inchow/T'ien-shui. 106×60 cm. Kursiivityyliä. [SUS 2.49.1.35:5:1]*

- M75 Sung-dynastian aikaisia kivikirjoituksia luojajumala Laochünün temppelistä. Peiguan, Ch'inchow/T'ienshui. 4 kpl à 145×60 cm. Isoa kalligrafista kursiviteyttä. [SUS 2.49.1.35:5:2-5] (←.35:11)
Mannerheim 15.4.1908: »Toisessa, Laochünün omistetussa temppelissä, oli yksi T'ang-dynastian aikainen sekä 4 Sung-dynastian aikaista kivikirjoitusta.»
- M76 *Sten i Tung guan.* 122×76 cm. Kiveen hakattu kuva T'ungkuanin kaupungista: Kenraali Kuan ratsun selässä. Kiinalainen teksti yläkulmassa. Kuoressa punainen etiketti: "*Kuan shengtichün shenhsiang*" (»Jumalankuva pyhästä keisari Kuanista«). Kuan Yü eli Kuanti korotettiin postuumisti keisariksi ja jumalaksi. Tunnettu mm. sodan ja rikkauden jumalana ja ennen palvottu joka kodissa. [SUS 2.49.1.35:6]
- M77 *Minnesten från Tang dynastins tid. Befinner sig å passet O. om Barkul, mellan Barkul o. Hami.* T'ang-dynastian aikainen muistomerkki temppelissä T'ien Shanin solassa Barkölin ja Hamin välimailla. 170×63 cm. Punakopio, teksti tuskin lukukelpoinen. [SUS 2.49.1.35:5:7]
- M78 *Sten i Sanfeih sien i Sÿtschuan fr. Soung^s tid.* Sung-dynastian aikainen muistokirjoitus Sanfeih sienista, Szechuanin maakunnasta. 220×83 cm. Arkaaista monumentaalikirjoitusta. [SUS 2.49.1.35:5:8]
- M79 *Sten från Kejs. T'ang^s tid. Skall finnas i Shensi, eller Hennan o. påstås vara skriven af Kejs. själf.* T'ang-dynastian aikainen muistokirjoitus Shensin tai Honanin maakunnasta. Sanotaan olevan keisarin itsensä laatima. 340×140 cm. [SUS 2.49.1.35:5:9]
- M80 *Sten från Hia dynastins tid. Skall finnas i Shensi eller Hennan.* Hsihsia[Liao]-dynastian(?) aikainen muistokirjoitus Shensin tai Honanin maakunnasta. 195×75 cm. Arkaaista monumentaalikirjoitusta sekä standarditeyttä. [SUS 2.49.1.35:5:10]
- M81 *Sten i Tschentufu i Sÿtschuan fr. T'ang^s tid.* T'ang-dynastian aikainen muistokirjoitus Ch'engtufusta Szechuanin maakunnasta. 150×68 cm. Isokokoista arkaaista monumentaalikirjoitusta. [SUS 2.49.1.35:12]
- M82 Muistokirjoitus tuntemattomasta paikasta. 150×65 cm. Arkaaista isoa kalligrafiaa. [SUS 2.49.1.35:13]
- M83 *Nestoriansk sten i Si-An fu.* Shensin maakunnassa sijaitsevan Hsi'anin kaupungin kuuluisan monumenttikokoelman nestoriolaisen muistomerkin yläosa, 47×34 cm. Ylinnä risti, alla teksti: *Ta Ch'in chingchiao liuhsing Chungkuo pei* (»Keskustan valtakunnassa tapahtuneen Ta Ch'inin [= syyrialaiskirkon] valkeuden uskonnon [= nestoriolaisuuden] julistamisen muistomerkki.» (passe-partout) — muut osat, ks. M84. [SUS 2.49.1.35:14]
Julk.: P. Y. Saeki, *The Nestorian documents and relics in China*. Tokyo 1937, s. 11-112 (kuva, käännös ja kommentaari).
- M84 *Nestoriansk sten i Sianfu.* Samassa nestoriolaisessa monumentissa olevan laajan tekstin muita osia 3 kpl, syyriaa ja kiinaa. Hsi'an, Shensi. 174×25, 68×25 ja 178×85 cm. Yläosa, ks. M83. [SUS 2.49.1.35:15:1-3]

Mannerheim 10.5.1908: Bland andra sevärdheter förtjänar [att nämnas] den s. k. „peilin”, en samling minnesstenar från olika tidehvarf, uppradade som soldater i långa rader i skydd af några primitiva trädskjul, resta på en af lummiga träd beskuggad gräslinda. Samlingen, som belöper sig till flera tiotal, har nyligen ökats med den ryktbara nestorianska stenen. De kines. myndigheterna hafva nämligen låtit flytta hit den från det ställe utom staden, der den i tiden hittats. Orsaken, som drivit dem härtill, är ganska lustig. En ung Dansk, von Holm, „interprête de S. M. le Roi de Danemark”, kom för några månader sedan helt plötsligt till Hsi'an, enl. hans egen uppgift för att för något museums räkning låta förfärdiga en identisk kopia af den berömda stenen. Emellertid spred sig ryktet, och som det säges ej utan skäl, att hans afsigt var att bortföra den autentiska och lämna kopian i dess ställe. Detta skall hafva väckt indignation bland de protest. missionärerne, och en af dem säges hafva yttrat, att stenen i hvarje händelse mera tillhörde honom, som vistats i Kina öfver 20 år, än herr v. H., anländ sedan i går. Ryktet skall hafva nått de kines. myndigheternas öron, och dagen innan kopian blef färdig, flyttades modellen till „peilin”. H[olm] skall hafva varit ursinnig och ej sparat på älskvärda epitet, afsedda för missionärerne.»

- M85 *Sten med arab. inskription i moskén i Hsi-An.* Islamilainen muistokirjoitus Hsi'anin moskeijasta. 190×71 cm. 28 riviä arabiaa, reunoissa kiinaa. (2 kpl samaa). [SUS 2.49.1.35:16]

Mannerheim 10.5.1908: »I den muhamedanska stadsdelen, som omfattar ett betydligt område åt N från stadens centrum, ligga flera moskéer. Jag besökte den förnämsta, en mycket vacker moské med trädskulpturer längs väggarna, stenportar, taflor och paviljonger å den rymliga gården. Mosquéens gamla molla var synbarligen van att taga emot besök af utländingar. Han hemtade genast ett par böcker, som han erbjöd mig att köpa under försäkran, att alla utländingar söka skaffa sig dem. Templet heter „Ch'ing-chen-taszü” och skall vara anlagdt under T'ang^s dynasti, hvilket också skall vara angifvet å der befintliga stentaflor, både kinesiska och arabiska.»

- M86 *Minnessten i en muham. moské i Kaifengfu bygd under Kejs. T'ang^s dynasti.* T'ang-dynastian aikainen muistokirjoitus K'aifengin moskeijasta Honanin maakunnassa. Alaosa murtunut. 150×63 cm. 42 riviä arabiaa, 3 vaillinaista riviä kiinaa, osin lukukelvoton. (vrt. 35:1)

Mannerheim 3.6.1908: »Moskéerna äro uppförda i samma kines. stil som i Ili, Hochow och Hsi'an. I en af dem såg jag en minnessten med arab. inskription, som uppgifves vara från T'ang^s dynastis tid.»

- M87 *Stenen i Lanchow fr. kejs. Nan Soungs tid.* Mantšunkielinen kivikirjoitus Lanchowsta eteläisen Sung-dynastian ajalta, paperikopio. 330×69 cm. [SUS 2.51:1]
Vrt. Harry Halén, Handbook of Oriental Collections in Finland. London-Malmö 1978, 122.

- M88 *Sten i Lanchow fr. kejs. Nan Soung^s tid.* Samanlainen mantšunkielinen kivikirjoitus Lanchowsta eteläisen Sung-dynastian ajalta, paperikopio 330×69 cm. [SUS 2.51:2]

- M89 *Sten i Lanchow fr. Nan Soung^s tid.* Mantšunkielinen kivikirjoitus Lanchowsta eteläisen Sung-dynastian ajalta, paperikopio 310×64 cm. (2 kpl samaa). [SUS 2.51:3]

VARIA

- M90 Valokopioita teoksesta Mannerheim, Kirjeitä seitsemän vuosikymmenen ajalta. Valikoinut Stig Jägerskiöld. 1983, s. 1-4, 74-79 (maininta ilmoittautumisesta Suomalais-Ugrilaisen Seuran jäseneksi). [SUS 2.49.1.38]

KARTAT

M91

Yleisesikunnan reittikartat Mannerheimin tunnetuimpien edeltäjien tutkimusmatkoista. 2 toisiaan täydentävää karttaa, joihin reitit on merkitty eri värein. M:n oli määrä kulkea ennestään huonosti tunnetuilla seuduilla. 100 virstaa tuumalla. [SUS 2.49.1.31]

• Kartta VI. Подъ редакц. полк. Большева. 59,5×80 cm.

Reittejä: Marco Polo, Prževalski (1884-85), Grombtševski (1885), Carey (1885), ev. Bell (1886), Younghusband (1887), Pevtsov (1889-90), Grumm-Gržimailo (1889-90), Roborovski (1895-96), Sven Hedin (1894-97, 1899-1902), Kuropatkin, Sosnovski, kapt. Novitski.

• Kartta VII. 1884 g. Изд. Воен. Топ. Отдѣла Г. III., Исправл. въ 1891 г. 59,5×80 cm.

Reittejä: Timkovski (1820-21), veljekset Butin (1870), Prževalski (1871-73, 1884-85), Sosnovski (1874-75), ltn Kreitner (1877-80), Pevtsov (1879, 1889-90), Jevtjugin (1882), Vanin (1882), kapt. Ressin (1887), Putjata (1888), Younghusband (1888), Bernov (1889), Roborovski (1895-96), Obrutšev (1897), kapt. Kozlov (1901), Harnack.

M92

Östliches Turkestan. Petermanns Geographische Mitteilungen. Ergänzungsband. Dr Sven Hedins Reisen 1894 bis 1897, Blatt I. 1:500.000. (+ osakartat 1:500.000 "Route von Kok-Rabat über Jarkent nach Kargalik", "Die Oase des Masar-Tag", "Die Oase Khotan (Nach Dutreuil de Rhins)". 60×77,5 cm. [SUS 2.49.4.1] (passe-partout)

M93

Karte des Tarim-Beckens und des Kwen-Lun-Gebirgs-Systems. Hauptsächlich nach den Forschungen von Dr Sven Hedin in den Jahren 1894 bis 1896 und mit Benutzung aller vorhandenen Quellen entworfen und gezeichnet von Dr B. Hassenstein, 1:1.000.000. (+ osakartta: "Reiseroute von Kun-tjekke nach dem Lop-Nor", 1:750.000). 48×77, 5 cm. [SUS 2.49.4.2] (passe-partout)

M94

Karte des mittleren und östlichen Kwen-lun zur Darstellung von Dr Sven Hedin's Routen-Aufnahmen im Hochland des nördlichen Tibet, Tsajdam und den Kuku-Nor Gebiet 1896 und 1897. Gotha: Justus Perthes 1900. 1:1000 000. 79×43 cm. [SUS 2.49.4.3]

M95

Карта Бэй-Шаня и Нань-Шаня составлена по новѣйшимъ свѣдѣніямъ маршрутной съемки М. Е. Грумъ Гржимайло произведенной въ 1889-90 г. Изд. Военно-Топографическ. Отдѣла Главнаго Штаба. Подъ редакц. ген.-м. Большева 1899 г. — 40 virstaa tuumalla (M:n ns. "40 virstan kartta"). 66,5×61 cm. [SUS 2.49.4.4]

M96

Karte von Tschili und Schantung in Maßstabe 1:200 000. Übersicht. Bearbeitet in der Kartogr. Abteilung der Kgl. Preuß. Landesaufnahme. — Karttalehti-jako kuultopaperilla, ei värejä. 49×41,5 cm. [SUS 2.49.4.5]

M97

Shansi ch'üank'an yü't'u [»Shansin täydellisesti näyttävä aluekartta«]. — Kiinalainen painettu ja käsin väritetty maakuntakartta. Pohjoinen vasemmalla. Keltaisenjoen mutka (Ordos-alue), T'aiyüan ja Kiinan muuri. 161×85 cm. [SUS 2.49.4.6]

M98

Shansi ch'üank'an yü't'u. Samanlainen Shansin kartta, mutta nimistö lisäksi transkriboitu mustekynällä. Vierasta käsialaa. 156×81 cm. [SUS 2.49.1.15 = kartta 14] (13:11)

- M99 Азия. Составлена Корпуса Воен. Топографовъ штабсъ-капитаномъ Винклеръ. Картографическое заведение А. Ильина въ С.Петербургѣ s.a. 1:21 000 000 (500 virstaa tuumalla). 72,5×54,5 cm. [SUS kartta 7]
- M100 Карта Азии. Составлена А. Шевелевымъ по послѣднимъ свѣдѣніямъ. С.Петербургъ s.a. 1:16 170 000. 92×68,5 cm. [SUS kartta 8]
- M101 Map showing portions of Chinese Turkestan. Surveyed under the direction, and with the assistance, of M. A. Stein, Ph.D. Royal Geographical Society, London: Hurst & Blackett, Ltd. The Geographical Journal 1902. 1: 1 500 000) 66×40 cm — Kašgarin-Khotanin reitti; Khotanin ympäristö. [SUS kartta 10] (13:7)
- M102 Shansi / *Shansi sheng*. Printed by the Statistical Department, Inspectorate General of Customs, Shanghai. Corrected to August 1907. — Shansin maakunta, mm. Wut'ai Shan. Paikannimet transkriboitu mustekynällä, vierasta käsialaa. 63×50,5 cm. [SUS kartta 11] (13:8)
- M103 No. 21 China. Distribution of officials. Printed by the Statistical Department, Inspectorate General of Customs, Shanghai. Corrected to February 1907. — Paikannimet transkriboitu mustekynällä, vierasta käsialaa. 63,5×51 cm. [SUS kartta 13] (13:9)
- M104 Description de la Chine occidentale (mœurs et Histoire par un Voyageur traduit par A. Sueluy mission. Traduction d'une carte chinoise du Chenn-Pao-Kiu (Chang-Hai). (Extrait du *Museon*, Louvain, Charles Peeters, Libraire 1887). — Ch'inghain maakunta. Värillinen kartta, nimistö vain ranskaksi, myös kansojen ja heimojen asuma-alueet merkitty. 42×34 cm. [SUS kartta 13:1]
- M105 *Karta af Ansi o. Dun Khuan distrikten af provinsen Kansu. Originalen utförts af en Kines på uppdrag af Kansus g^{ral} guv^r. Skala 5 li i hvar sida af de små kvadraterna. M:n laatima selitys kuultopaperille piirrettyssä kartassa. Paikannimet vain kiinaksi.* [SUS kartta 13:1]
- M106 Carte du district de Leang Tcheou Fou. 50 lis au carré. Zinco. L. Vigneron, Kaekelberg-Bruxelles. + M:n omia merkintöjä sekä selityksiä erillisellä paperilla ("*Hsi An*"). [SUS kartta 13:2]
Liangchown (nyk. Wuwei) M:n retkikunta saavutti 14.1.1908 ja Hsi'anin 28.4.1908.
- M107 *2 st. af Sarter tecknade kartor:*
1. *Sartsk karta af Turfan distr.* (lyijykynätyö, nimet uiguuriksi arab. kirjoituksella, alue välillä Murtuq-Qarashahr ja Qum-tagh-Yarho [Yar-khoto]). 44,5×35,5 cm.
2. Urumtšin ympäristö Yarkendiin, Kašgariin ja Qomuliin saakka. Kaksi-puolinen, paikkakuntien suhteelliset sijainnit vailla varsinaista karttapohjaa, kääntöpuolella joet merkitty. Nimet uiguuriksi arab. kirjoituksella. Pohjoinen vasemmalla, itä ylhäällä. 44,5×35 cm. (13:3)

- M108 Mannerheimin lyijykynällä piirtämä kartta Turpanin kylän ympäristöstä (*Shaptuluk-Tschol tag, Ilanlyk-Subashi*). 35,5×22,5 cm. [SUS 2.49.1.13 = kartta 17] (13:4)
- M109 *Suchow med närmaste omgifningar. Gjord af rev. [Joz.] Essens* (M:n lyijykynällä tekemä kuultopaperikopio). 58×22,5 cm. [SUS kartta 18] (13:5)
- M110 *Mandarinens karta af Pitschan distriktet*. Kiinalainen käsin piirretty ja väritetty kartta, nimistö ja selitykset vain kiinaksi. 57×49,5 cm. [SUS kartta 19] (13:6)
- M111 *Kopia af mandarinens karta af Pitschan distriktet*. Kuultopaperille piirretty kopio edellisestä, tekstit kiinaksi. 64×48 cm.
- M112 *Karta af prov. Ho-nan*. Kiinalainen painettu karttakirja, neulottu vihko, ohut paperi, johdanto 9 s. + 32 mustavalkoista karttalehteä, 18×30 cm. [SUS kartta 15] (13:12)
- M113 3 karttaa, laadittu tuššilla ohuelle riisipaperille. Paikannimet kiinaksi, vieressä M:n lyijykynällä tekemiä transkriptioita. Pyöreä keppi, jonka ympärille kartat on kääritty, sisimpänä ohut tyhjä paperiarkki, jossa M:n merkintä "Kalkerpapper". Kartat:
 1. *Barkuls distrikt N 1 (Mandarinens karta) kopia*
 2. *Barkuls distr. N 2*
 3. *Barkuls distrikt N 3*
- M114 China and Japan by J. G. Bartholomew. John Bartholomew & Co., Westminster: Archibald Constable & Co. The Edinburgh Geographical Institute. 45×28 cm. [SUS 2.2.3]
- M115 *Kansu Lanchow sheng cheng jie dao quantu* («Kansun Lanchown kaupungin markkinapaikkojen ja teiden täydellinen kartta»). Paksulle kuultopaperille piirretty, kolmeen osaan repeytynyt Lanchown kartta. Teksti kiinaksi, M:n merkintöjä: "Rom.kath. mission^s residens", "Patron, krut o. dynamit förråd", "Sädes förråd". 64×37 cm.
 Julk. Harry Halén, Baron Mannerheim's Description of the Local Troops of Lanchow. — *Studia Orientalia* 107 (Helsinki 2009), 81-88.
- M116 "Le Kansou est montagneux dans toute son étendue..." Mannerheimin kuultopaperille tekemä kopio Kansun maakunnan kartasta (Leangtcheou-Santaho) ranskankielisine selityksineen. Alkuperäisen on laatinut Liangchowssa vaikuttanut katolilainen piispa Hubert Otto, CICM. 64×26 cm. (20)
 Vrt. Mannerheim, päiväkirja 21.1.1908: »Biskop Otto ... är mycket intresserad af vetenskapliga forskningar, specielt geografiska, och har själf kartlagt eller sammanställt efter missionärernes arbeten en hel del intressanta kartor berörande främst Kansus kommunikationer. Jag kopierade med hans tillåtelse en större sådan, och gubben var nog vänlig, att själf hjälpa att skrifva namnen med deras krångliga transskription af kinesiska.» (vrt. *Across Asia* I s. 495)
- M117 Kan-tcheou (Kanchow/Ganzhou) ja sen ympäristö Kansun maakunnassa. Kuultopaperikopio ranskank. kartasta pitkin Kiinan muurin sisäpuolta. (Chennkeou-Choei ts'iu en tse). (22)

- M118 *Karta af Suchow o. Janchow distrikten af prov. Kansu. Utförd af en Kines på uppdrag af Kansus g^{ral} guv^r. Skala som å det kines. exemplaret. — Kuultopaperille osin värein laadittu maastokartta vailla paikannimiä. Suchow = Chiu-ch'üan, Janchow (Ganzhou) = Zhangye, Kansun maakunnan länsipää. 32×31 cm. (26)*
- M119 *Karta af Suchow o. Janchow distrikten af prov. Kansu. Utförd af en Kines på uppdrag af Kansus g^{ral} guv^r. Skala som å det kines. exemplaret. “N° 2 Kantcheoufu”. — Kuultopaperille osin värein laadittu kartta, paikannimet kiinaksi. Suchow = Jiuquan, Kanchow = Zhangye, Kansun maakunnan länsipää. 32×33 cm. (27)*
- M120 Hsi'anin ydinosan pohjapiirros kuultopaperilla kahdessa osassa, kaupungin itäpää jatkolehdellä erikseen. M:n merkintöjä: “Hantverkssola”, “Kronosädes förråd”, “Kejserl. palats”. 64×48 ja 34×47 cm. (23)
- M121 *Chen-si. Shensin maakunnan kartta, kopioitu kuultopaperille. Paikannimet ranskalaisittain: Singan (Hsi'an), Outs'ai, Ts'intscheou (Ch'inchow = Tianshui) jne. 64×48 cm. (25)*

Poistettu ja palautettu Suomalais-Ugrilaiselle Seuralle:

9. 11 valokuvaa uiguurilaisista asiakirjoista ja tamgoista R. Rahmeti Aratin artikkeliin “Eski türk hukuk vesikalari”, SUSA 65,1 (1964), s. 11-77 (PIAC 1963).
9. Monistettu kartta “Det Forenede Norden” med Kolonien Grönland. [SUS 2.49.4.9]